

Konrad Eriksson – målføregransker og motstandsmann

Av Geirr Wiggen

Konrad Eriksson var filologistudent ved Universitetet i Oslo da Norge blei okkupert i 1940. Han deltok i studentmotstanden fra første stund, men fortsatte samtidig sine studier. Våren 1943 oppnådde han høgre grads embetseksamen ("lektoreksamen") med laudabelt resultat – ved et svensk universitet. Høvet til å avlegge en slik eksamen utenlands under krigen huskes i noen norske fagmiljø, framfor alt det juridiske, og der med blanda følelser. Ellers synes det glømt, ikke minst i det historisk-filosofiske fagfeltet så nær som blant enkelte norske krigshistorikere. De kandidatene det gjelder, figurerer ikke i de respektive faginstitutts eksamensoversyn, heller ikke i HF-fakultetets primære eksamensprotokoller. At de er etteroppførte i Oslo-universitetets reviderte matrikler for krigsåra, som kom ut i løpet av de ti første åra etter 1945, synes ikke å ha hindra at de er forblitt marginaliserte. Her forteller Geirr Wiggen historia om den unge dialektologen Konrad Eriksson, hvis innsats under krigen ikke stod tilbake for den Oslo-gjengens mer kjente medlemmer gjorde, samtidig som han opprettholdt dialektologisk virksomhet til beste for flere enn seg sjøl.

Innleiing

I seinere år har jeg arbeidd med å etablere et oversyn over alle hovedfagsavhandlingar i nordisk språk og litteratur. Det har vært ei nødvendig forutsetning for et studium av fagets skiftende interesser og mentaliteter gjennom hele den norske hovedfagshistoria (1906–2007) slik de reflekteres i hovedfagseksamenenes vitenskapelige kvalifiseringsarbeid, de såkalte "hovedoppgavene". Dét har vært mi primærinteresse. Jeg har i øyeblikket publisert tre særstudier av det slaget (Wiggen 2005, 2007, 2008). Flere er under arbeid.

En avhandlingskatalog som er grundigst mulig kontrollert mot alle tilgjengelige kjelder, framfor alt de primære, d.e. avhandlingene sjøl der de har vært å oppdrive,

skulle ha gode muligheter til å kunne ferdigstilles og utgis forholdsvis snart (Wiggen u.a.). Men det har stadig dukka opp nytt: Sommeren 2008 fikk jeg øye på ei avhandling i et av de to stålskapa i det kjellerrommet i Gaustadalleen 25 som hyser etterlatenskaper etter det tidligere Norsk målførearkiv ved Universitetet i Oslo, som verken det aktuelle nordistikkfaglige instituttoversynet over hovedfagsavhandlinger (INSL 1972) eller den primære eksamensprotokollen ved Det historisk-filosofiske fakultetet ved Universitetet i Oslo nevner, skjønt Bibsys gjør det, ettersom avhandlinga faktisk foreligger ved Universitetet i Oslo: Konrad Eriksson: *Drevsjömålet. Et omriss av lydverket*. Stedsangivelsen <Oslo> respektive <Universitetet i Oslo> er imidlertid feil i Bibsys-oppføringa. Det rette er <Uppsala universitet>. Det er tidsangivelsen <1946> også: Eriksson har både datert forordet i avhandlinga si <15. mars 1943> og fått avhandlinga eksamenssensurert i Uppsala samme vår etter norske regler i hovedfaget morsmål med gammelnorsk til norsk høgere grads embets-eksamen.

Da jeg første gang såg Erikssons avhandling, kunne jeg ikke huske å ha hørt eller sett noe om at nordistikkfaglige hovedfagsavhandlinger til norsk embetseksamen kunne legges fram til eksamensvurdering ved et utenlandsk universitet, svensk eller annet, heller ikke under krigen i Norge 1940–45. Når jeg har spurt mine nordistikk-kolleger om de kan minnes noe slikt, har svaret vært kontant negativt, også hos de aller eldste, som ellers har vært og er gode som kjelder til kunnskap om Norges og (Oslo-)universitetets krigshistorie. Undervisning og eksamen blei arrangert ved Universitetet i Oslo de første krigsåra t.o.m. høsten 1943, likevel slik at enkelte fag ikke fikk arrangert muntlige prøver etter okkupasjonsregimets stenging av Universitetet i Oslo 30. november 1943. Studenter som fikk sine eksamener amputert slik høsten 1943, fikk seinere godkjent sine eksamener uten muntlig prøve (Universitetets sekretær 1952: 346–48). Den allmenne oppfatning ved det nordistikkfaglige miljøet i Norge har vært at de studentene som ikke fikk fullført sine studier og avlagt sine eksamener ved Universitetet i Oslo under krigen, måtte vente til etter krigens slutt med å gjøre det, dessuten slik at de færreste hadde krefter eller andre forutsetninger for å gjøre det allerede høsten 1945, så 1946 og 1947 blei særlig store eksamenskull i forhold til det som hadde vært vanlig før universitetsstenginga, og det som blei vanlig igjen mot slutten av 1940-tallet (se Wiggen 2007: 16).

Kunne Konrad Eriksson få avlagt norsk embetseksamen etter norsk reglement i Sverige under andre verdenskrig, kunne sikkert andre ha gjort det òg. Slik måtte jeg tenke etter å ha funnet Erikssons avhandling. Dermed måtte jeg undersøke også dét så grundig som mulig. De undersøkelsene kom til å avdekke og spesifisere flere hundre godkjente flyktningstudenter og universitets- og høgskoleseksamener i ei rekke fag, ikke minst filologiske, innen krigen tok slutt. Ikke mindre vesentlig er det at jeg i den sammenhengen har kunnet sette Sverige-studentenes akademiske arbeid inn i en motstandshistorisk sammenheng som til da ikke hadde vært beskrevet. Dette videre studiet av embetsstudier og -eksamener i eksil de aktuelle krigsåra blir publisert annetsteds (Wiggen 2010). Det burde ha interesse for norsk krigs- og universi-

tetshistorie, men også for svenske universitetshistorikere, som synes å ha tapt eller i det minste fått svekka minnet om denne delen av norsk-svensk utdanningshistorie: På seinsommeren 2008 søkte jeg pr. e-brev opplysninger hos kunnige og samvittighetsfulle kolleger ved Uppsala universitet om Erikssons avhandling og eventuelt andre av samme slag. Gjennom dem fikk jeg også forelagt spørsmålet for det universitetets administrasjon (v/Eva Bengtsson), for dets arkiv ved håndskriftavdelinga av universitetsbiblioteket (Carolina Rediviva v/Anders Edling) og for det særskilte fagmiljøet som Erikssons avhandling fant sin eksamenssensor ved, Ortnamns- og folkminnesarkivet i Uppsala (nå: Institutet för språk och folkminnen v/Staffan Nyström og Katharina Leibring). Svaret jeg fikk, var at det slett ikke var noe spor å finne etter noe slikt.

Dette er ikke uinteressant. Professor em. Gun Widmark (f. 1920), som studerte i Uppsala under krigen, kunne derimot under et møte 24. oktober 2008 godt minnes at det var mange norske studenter der den gangen. Norske krigshistorikere kan fortelle at av de i alt ca. 50 000 norske flyktningene til Sverige under andre verdenskrig fikk de som var i gang med norske høyskole- eller universitetsstudier, adgang til å fullføre sine studier, ved Uppsala universitet fra høsten 1941, seinere i langt beskjednere omfang også ved Lunds universitet, og ved høyskoler i Göteborg og Stockholm (Grimnes 1969: 34, 60, 104, 122, 154, 266, 307; Fure 2007: 351–56). Fra høsten 1941 kom det i gang norsk realskole og gymnas i Uppsala (se f.eks. Ljunggren 1964), som også i noen grad rekrutterte til videre universitetsstudier. Ifølge Lars Evensen (1948: 502), som var sjef for Flyktningkontorets skoleavdeling ved Den Kgl. Norske Legasjon i Stockholm fra 1942 av, var det registrert 636 studenter 1941–45, hvorav ca. 200 tok universitetseksamener (etter både norske og svenske bestemmelser), de fleste i Uppsala. Det virker nesten ubegripelig at det ved Uppsala universitet i dag ikke skulle finnes spor etter alle disse studentene, ikke minst i lys av den funksjonen de må ha hatt som et klart antinazistisk innslag i svensk universitetssamtid.

Bare få av de norske krigstidseksamenene i Sverige har vært omtalt og diskutert i norske fagtidsskrift rett etter krigens slutt. Det gjelder jus, til dels også økonomi, og teologi (Anon. 1945; Brækhus 1945; Jensen 1945; Leiros 1946; Lund 1945a–f; Molland 1945; S.L. 1946). I de fagmiljøa huskes de ennå, iallfall av den eldste generasjonen. Blant juristene var det den gang, og er det ennå, ulike meninger om dem. I andre fag har jeg ikke funnet noen tilsvarende strid. Historikerne Ole Kristian Grimnes (1969) og Jorunn Sem Fure (2007) gir for øvrig generelle opplysninger om både norske universitetsstudier og annen utdanning for norske flyktninger i Sverige under andre verdenskrig, uten at det er noe hovedpoeng i deres framstilling. Fure har også litt om utdanning for norske flyktninger i andre land.

Her ønsker jeg å fortelle Konrad Erikssons historie separat fordi jeg mener hans minne fortjener slik oppmerksomhet, lenge glømt som han har vært i sitt fag, og knapt synlig i den nasjonale krigshistorikken for andre enn spesialister og lokalhistorisk interesserte der han kom fra.

Konrad Erikssons historie

Konrad Eriksson var født 9. februar 1908 på en av de nordre Lillebo-/Litlbu-gardene, *Birkelund*, i Drevsjø i Engerdal kommune, like ved grensa til Sverige mot Idre i Älvdalen (Dalarna, nær grensestasjonen Flötningen). Hans svenskfødte far, Erik Gustaf Eriksson (1862–1937), gifta seg til den garden i 1890. Mora, Kari Pe[de]rsdatter (1871–1955), var født og oppvokst der. Konrad var den femte av seks søsken, tre jenter og tre gutter, som kom til 1895–1910. Se Andersen (1981a: 448) og Johnsen og Gaarder (1949: 563). Utdanningsvegen hans skulle vise seg å bli lang, for lite låg til rette for utdanning utover det nødvendigste for barn på en krevende fjellgard i hans generasjon. I sitt trebindsverk om hjemmefronten på det indre Østlandet skriver Jon Vegard Lunde (2005: 243) om Konrad Eriksson at han alt fra unge år viste seg så boklig interessert at han stundom hadde ei bok liggende på grøftekannten mens han deltok i familiens grøftingsarbeid. Der får vi også vite at han smått om senn tok middelskoleeksamen og deretter examen artium (latinlinja) som privatist etter å ha forberedt seg til dem pr. korrespondanseskole. Examen artium fikk han først i 1935, 27 år gammel. Da kunne han immatrikuleres ved Universitetet i Oslo, landets eneste før 1948, og begynne studiene sine der. Studiene finansierte han med en jobb som nattevakt. Både den slitsomme studiesituasjonen og den lange vegen fram til universitetet vitner om stor innsatsvilje og evne til målretta utholdenhet. Med bifagseksamener i historie, engelsk og morsmål med gammelnorsk, som det nordistikkfaglige universitetsstudiet i Norge het den gangen, valgte han å bygge det siste videre til hovedfag (Universitetets sekretær 1950: 428). Men dét blei han ikke ferdig med innen han måtte flykte over grensa til Sverige seinsommers 1942.

Eriksson hadde nemlig gått aktivt inn i studentenes motstandsarbeid mot naziregimet fra første stund (Lunde 2005: 243). I hvilken grad motivasjonen for det var uavhengig av eller et uttrykk for Engerdal-bakgrunnen hans, har jeg ikke grunnlag for å mene noe om. Men det var ikke mange NS-medlemmer i Engerdal (Andersen 1981b: 472), skjønt de som fantes, var svært ivrige hird- og politifolk, og det var et tysk brakkeanlegg i Drevsjø med 30 tyske sikkerhetspolitifolk som dreiv pass- og grensekontroll (Amblie 1988: 257). Engerdølene, inkludert flere i Konrad Erikssons familie (Amblie 1988: 167; Edgren s.a.: 70f.), engasjerte seg i stor grad i den organiserte motstandsbevegelsen med flyktningstransport og kurérruter til og fra Sverige og med lærer- og kirkemotstand mot nazifisering av barn og unge. Kong Haakon var dessuten i Engerdal og på Lillebo et par dager etter bombinga av Nybergsund (Edgren s.a.: 3–12, 26f., 49ff.; jf. Andersen 1981b: 488). “Vi var glade i kongen her oppe”, sa 92-årgamle Kåre Lund fra Hylleråsen til meg i en telefonsamtale 1. oktober 2008 som forklaring på nazimotstanden til Eriksson og kameratene hans; jf. måten å omtale kongen på hos Andersen (1981b: 488), som uttrykker noe av det samme.

Det var mens han var heime på Lillebo sommeren 1942 at Konrad Eriksson en augustdag brått måtte rømme over til Sverige, da han blei varskudd om at Gestapo

var på veg dit for å arrestere han. Lunde (2005: 243) skriver at han dagen etter likevel kom gående tilbake i to vendinger, medbrakt gevær, for å hente bøkene sine og den påbegynte hovedfagsavhandlingen om drevsjømålet. Med gevær ville han nemlig kunne skyte før statspolitietts menn, som han visste ville ligge på lur etter han, men bare med pistol. Hvor mange filologistudenter har satt så mye inn på å sikre ei uferdig hovedfagsavhandling? For Eriksson var dialektologiarbeidet livsviktig.

I Sverige kunne han avslutte avhandlingsarbeidet ved Uppsala universitet 15. mars 1943 og gå opp til full hovedfagseksamen i morsmål med gammelnorsk etter norsk ordning og, med det, oppnå norsk historisk-filosofisk embetseksamen (“lektoreksamen”) i juni 1943. Lunde (*loc.cit.*) skriver at både den eksamenen og hans dramatiske flukt og modige henting av bøkene og den halvferdige avhandlingen i 1942 blei stoff for svenske aviser. Så mye tid og strev var investert i den lange utdanningsvegen at den skulle fullføres, om så med livet som innsats.

Denne dramatiske flukthistoria kan forståelig nok oppfattes i ettertid som lite troverdig, en av mange fargelagte helteberetninger etter 1945. Men dels er hendinga visselig belagt i Erikssons egen framstilling da han kom til mottakerstasjonen Kjesäter: Etter 15. juni 1942 måtte alle norske flyktninger dit straks de kom til Sverige. Tidligere var de sia mars 1941 blitt tatt imot i Öreryd, og fra juni 1943 blei norske samer tatt imot i Jokkmokk (Grimnes 1969: 116). Rettskontoret ved den norske Stockholm-legasjonen foretok timelange avhør av hver eneste norske flyktning da de kom dit, og det la ned et betydelig arbeid i å kontrollere tvilsomme opplysninger (Løfsnes 1991: 60). På svensk side av Drevsjø-grensa hjalp dessuten landsfiskalen, David Isaksson, og hans betjent, Bengt Edgren, norske flyktninger og motstandsmenn aktivt (se mer om det s. 217). Fra Idre og Särna var det landsfiskalen sjøl som såg til at norske flyktninger kom til Kjesäter (Edgren s.a.: 65), og betjenten gjengir den samme flukthistoria som Lunde (Edgren s.a.: 38f., 66). Kan de to og især betjenten, Bengt Edgren, ha hjulpet Eriksson med å skaffe det geværet han våga seg tilbake etter bøkene og manuskriptet med? Det kan, mer sannsynlig, ha vært et av flere gevær som broren Per hadde gjømt unna i den norsk-svenske fjellheimen, som han sjøl stundom brukte til rypejakt, og som Edgren visste om (Edgren s.a.: 70). Edgren var for øvrig den som i særlig grad forestod transportetappen mellom riksgrensa og Idre (Edgren s.a.: 66f.). Eriksson-brødrene kjente Edgren personlig og bodde stundom hos han og familien hans i Idre, Konrad ikke mindre enn de andre (Edgren s.a.: 69, 70). Isaksson og Edgren skreiv en utførlig rapport til svenske myndigheter om sine krigstidserfaringer (Edgren s.a.: 66). Det er imidlertid ei kjelde jeg ikke har funnet fram til. Lundes kjelder er ellers tidsvitner, Erikssons nærmeste, som fortalte om hendingene der og da under ei minnegudstjeneste i Drevsjø kirke 12. juli 1945, der Erikssons grav den dagen kunne markeres med ei høgtidelighet (P. R. 1945). Det blei reist en minnestein der, og 25. august 1946 blei det satt opp en bauta over han i Lilleråsen (Litlråsen), der han falt (se foto og omtale i Andersen 1981b: 476–77). Konrad Eriksson blei nemlig drept i strid med en tysk patrulje 27. november 1944 og lagt i ei grav for ukjente kort etter, da ingen etter den aktuelle trefningen ville

identifisere han av frykt for represalier i lokalsamfunnet og fare for det etterrettingsnettverket han hadde vært en sentral person i (mer om det s. 219).

Sjøl har jeg funnet Eriksson, hans avhandling og hovedfagseksamen i Uppsala grundig omtalt i *Uppsala Nya Tidning* 10. juni 1943 over to spalter under førstesideoppslaget “Norsk lektorsexamen för första gången utanför Norges gränser”. Konrad Eriksson intervjues om sine norske studier før krigen og om de stadig vanskeligere studiemulighetene han fikk fra 1940 av. Hver av de fire eksamensdagene, tre av dem tolvtimers, redegjøres for i stor detalj – både deres emner og sensorer (professorene Anton Blanck og Erik Noreen, docent Dag Strömbäck og norsklektoren Philip Houm) – og den oppnådde norske cand. philol.-graden ekvivaleres med den svenske lic. fil. (ikke fil. kand.). Uppsala-avisa peker på at det fins bare ett steg til på den akademiske utdanningsbanen: å skrive ei doktorgradsavhandling. Og Eriksson gir til beste planer om fortsatte dialektologiske studier av norsk-svenske grensemål, især hans eget drevsjøsmål og dalmåla på svensk side i Idre og Särna. Ønske om ei slik jamføring av norske og svenske nabomål hadde han allerede i arbeidet med hovedfagsavhandlinga, men det blei umuliggjort ved at det aktuelle svenske grenseområdet låg innafor den militære sonen i Sverige som ikke gav adgang til ikke-militære, og spesielt ikke til norske, i alle fall ikke før 1943 (Eriksson 1943: I; Schive 1948: 365, 370, 410).

I denne avisomtalen er Eriksson avbilda på førstesida. Etter eksamenen i Uppsala flytta han 1. september 1943 til Stockholm, der han gifta seg med en norsk flyktning fra Ålesund, Sigrid Lillebø (f. 1906). Et bilde av ekteparet fins i Andersen (1981a: 449). Jeg har ellers funnet han portrettfotografert i Johnsen og Gaarder (1949: 563), gjengitt i Ulstein (2008: 167), og Rehnborg (s.a.: 21). På et gruppebilde figurerer han sammen med tre andre motstandsfolk utafor et skjulested på svensk side av Idre-Drevsjø-grensa idet de avlytter franske nyheter på “sweethearten” (en mye brukt feltradiotype) D-dagen 6. juni 1944 (Andersen 1982: 13). Et annet fotografi av bare han i samme situasjon på samme sted er gjengitt i Lunde (2005: 238).

Torgny Rehnborg (1913–2004), mangeårig forstander på Grövelsjöns Fjällstation på grensa til Engerdal litt nord for Flötningen i Idre, skriver i et trykt foredrag (Rehnborg s.a.: 12) om Konrad Eriksson at “[e]n professor i Oslo hade sagt till honom att han hade en proffessur [*sic*] i språk där att vänta när frihetens timme hade slagit”. Om det er rett, må det ha vært Sigurd Kolsrud (1888–1957), professor i nordisk språkvitenskap ved Universitetet i Oslo fra 1923 og styrer av Norsk målførearkiv fra dets opprettelse i 1936. Et slikt utsagn, sjøltrygt og maktbevisst, kunne neppe ha kommet fra den andre læreren i dialektologi i Oslo på den tida, Olai Skulerud (1881–1963), som departementet hadde innsatt i den eneste vitenskapelige stillinga ved arkivet da det blei oppretta, og som satt i den til 1944, da han overtok professoratet etter Gustav Indrebø i Bergen. Skulerud var av en langt forsiktigere natur enn Kolsrud. I 1943 var han for øvrig ennå ikke blitt professor.

I forordet til hovedfagsavhandlinga si om drevsjømålet takker Eriksson “mine universitetslærere i morsmål, professor Sigurd Kolsrud og arkivar Dr. Olai Skulerud

for hjelp og rettleiing da opgava blev planlagt” (Eriksson 1943: I). Kolsrud fortsatte han å stå i kontakt med etter at han var rømt fra Norge. Så nært var dette forholdet at Eriksson tilmed få uker før sin krevende hovedfagseksamen brukte tid og tankekraft på å søke om midler til å skaffe Kolsrud og Målførearkivet i Oslo dialektprøver som Kolsrud ikke fikk midler eller praktisk hjelp til i Norge. I et brev 5. mai 1943 til skoleavdelinga ved Flyktningskontoret under Den Kgl. Norske Legasjon i Stockholm skriver Eriksson (med adresse Geijersgt. 44B, 3tr., Uppsala):

Til Skolekontoret.

For en tid siden fikk jeg en forespørsel fra sjefen for Målførearkivet i Oslo, professor Sigurd Kolsrud om jeg kunne få ordnet med avskrivning og undersøkning av endel dialektsamlinger på Landsmålsarkivet i Uppsala. Dette material er landsmålsarkivet i Oslo i stort behov av, men *da professor Kolsrud for tiden er ille likt av de nuvärende makthavere*, har det ikke vært mulig å få noen bevilgning til dette arbeide.

Jeg tillater meg derfor å spørre om Skolekontoret er villig til å la en av studentene her i Uppsala få flyktningunderstøttelse i sommer for å utføre en del av dette arbeide. Jeg beregner at arbeidet for denne vil ta ca. 2½–3 mnd.

Det vil jo bli en ganske stor utgift, men jeg håper at det selv i disse vanskelige tider må være mulig å rekke universitetet hjemme en hjelpende hånd.

Ärbödigst
Konrad Eriksson

(Sos.dept. Fl.kontoret Stockholm 1940–46, eske 1293, mappe <u.p.>

– Mi utheving av dette brevets karakteristikk av Kolsruds holdning under krigen er gjort fordi jeg ikke kan se at noen av de synligste Kolsrud-omtalen i nyere tid (Jahr 1996; Venås 2005) gjør noe tilsvarende.)

Dette brevet fra Eriksson gav resultat. Det blei sendt til Stockholmslegasjonens skolekontor via Uppsalaforlegningen av norske flyktinger, hvis sjef, Sigurd Stensholt, hadde gitt det følgende handskrevne påtegning:

En tör anbefale en bevilgning til dette formål. Arbetet skal sannsynligvis utføres av stud. philol. Korsell som nå oppholder seg her. Utgiftene vil bli flyktningunderstøttelse i sommermånedene 2½ mnd. Resten av tiden vil jo Klevan være her allikevel.

Uppsala 8. mai 43
Sigurd Stensholt.

Fritjof Rudolf Korsell, som hadde flykta til Sverige etter å ha tatt examen artium på

engelsklinja i Norge i 1942, var blant de ti norske studentene i Uppsala som hadde fulgt og bestått eksamen i Carl Hjalmar Borgstrøms første propedeutiske kurs i allmenn språkvitenskap i Uppsala våren 1943. Det var i alt ca. tjue norske filologistudenter i Uppsala på det tidspunktet. Skolekontorets positive svar til Eriksson kom prompte (*loc.cit.*: JM/ML 11. mai 1943):

I anledning Deres søknad av 5. ds. skal en få meddele Dem at kontoret er villig til å bevilge flyktningsunderstøttelse for sommermånedene til én student i Uppsala for avskrivning og undersökning av dialektsamlinger på Landsmålsarkivet i Uppsala.

Etter konferanse med herr forlegningssjef Stensholt finner en at dette arbeid bör overlates stud. philol. Korsell.

Erikssons faglige tjenester begrensa seg for øvrig ikke bare til Sigurd Kolsrud eller deres felles fag. Et brev fra Sigurd Stensholt til Skolekontoret 20. april samme år (Sos.dept. Fl.kontoret Stockholm 1940–46, eske 1293, mappe <u.p.>), altså to uker før det brevkiftet det er sitert fra ovafor, forteller at "[k]and.mag. Eriksson kommer til byen torsdag og skulle da ta med seg studieplan for filologene slik at tyskpensum kunne skrives av". Det var mangel på det meste for de norske flyktningstudentene i Sverige, og både pensumlitteratur, studieplaner og annet som hørte de norske studieforløpa til, måtte i stor grad bringes til Sverige med kurérer, enten direkte over grensa fra Norge eller fra departementshold i London. Vi kan merke oss at Stensholt skriver at Eriksson "kommer til byen". Han har altså vært utabys (se s. 214ff. om kurérvirksomheta hans).

Til hovedfagseksamenen blei Konrad Erikssons avhandling om drevsjømålet vurdert som god (laudabel), skjønt ikke eksepsjonell (Universitetets sekretær 1950: 428). I avhandlingsforordet skriver Eriksson (1943: I) at han har fulgt professor Kolsruds råd om å legge hovedvekt på å få presentert et så rikt ordtilfang som mulig, "mens språkhistoriske utgreiinger og henvisninger til andre arbeider er blitt innskrenket så meget som det har latt seg gjøre". Det er drevsjømålets lydverk den drygt 140 sider lange avhandlinga gjelder: Gammalnorsk stutt vokal + stutt konsonant respektive konsonantsammensetning, andre stutte vokaler i henholdsvis stutte enstavingsord og lange stavinger, kvantitet og kvalitet i jamvektsord, trykk, tonelag og tonetap, diftonger, apokope, assimilasjoner, palatalisering og visse enkeltkonsonanter. Opplegg og utføring er fullt og helt etter Kolsruds smak – junggrammatisk helt uten merke av strukturalistisk begrepsapparat eller tilnærming – altså allerede i si samtid gammeldags i internasjonalt perspektiv, men helt i overensstemmelse med både norsk og svensk tradisjonell dialektologi i samtida (og, skulle det vise seg, i mange år deretter).

Kunne det holde som dekning for at "[e]n professor i Oslo hade sagt till honom att han hade en proffessur i språk där att vänta när frihetens timme hade slagit" (se s. 208)? Ja, i Kolsruds tilfelle mener jeg det, særlig om han hadde godhug for Eriks-

sons aktive krigsinnsats i tillegg til det han måtte oppfatte som gode kvaliteter i det dialektologiske arbeidet hans. For Kolsrud var og er kjent for å ha vært egenrådig, også når det gjelder tilsetninger ved Norsk målførearkiv: Han likte den unge Johan Anthon Schulzes uvanlige evne til å tegne målførekart og fikk han tilsatt, nærmest som sin læregutt, få år etter krigens slutt og lenge før Schulze fikk tatt sin embets-eksamen; og han likte ikke den metodologisk avanserte (strukturelistiske) Hallfrid Christiansen, og foretrakk den mer tradisjonelt innstilte Ingeborg Hoff i ei annen ledig stilling på samme tid (Venås 2005: 288–92; Wiggen 2006: 107f., 109f.). Og universitetsstillinger krevde ikke doktorgrad den gangen, heller ikke professorat. Så hvem veit hva Konrad Erikssons karriere som dialektolog ville ha vært om han hadde overlevd krigen, og åssen ei eventuell stilling for han ved Norsk målførearkiv ville ha kommet til å prege norsk dialektologi i etterkrigsåra?

Nå gikk det altså ikke slik. Etter sin eksamen tidlig i juni 1943 står Eriksson stadig oppført på ei liste over “Nordmenn tilhørende Uppsala-forlegningen pr. 1. august 1943” (Sos.dept. Fl.kontoret Stockholm 1940–46, eske 1293, mappe <Uppsalaforlegn.>). Men i en “Rapport til Flyktningskontorets kartotek” fra forlegnings-sjefen i Uppsala, Sigurd Stensholt, 5. oktober 1943 (Sos.dept. Fl.kontoret Stockholm 1940–46, eske 1294, mappe <El[e]ver. Uppsala hösten 43.>) finner vi opplysning om at han er flytta til Stockholm:

Konrad Eriks[s]on (nr. 6784), cand.fil., f. 9/2-08, er reist fra Uppsala til Stockholm 1/9-1943.

Det må være den formelle flyttedatoen, for alt i den førstnevnte lista er han oppført med adressa til sin nye arbeidsgiver, <Biblioteket, Nordiska Museet [sic], Sth.>. I det vesle som fins av publisert materiale om Konrad Eriksson tidligere, er Nordiska museet oppgitt som en arbeidsplass han fikk stilling ved “kort etter” avslutta eksamen i Uppsala (P. R. 1945; Lunde 2005: 243); Johnsen og Gaarder (1949: 563) opplyser at han var tilsatt “en tid” ved Nordiska museet i Stockholm.

På det grunnlaget henvendte jeg meg (pr. e-brev) 15. oktober 2008 til Nordiska museet for å få nærmere greie på det. Jeg tillater meg å være nokså detaljert i de neste avsnittene om Erikssons tilknytning til Nordiska museet og om mitt forsøk på å finne det belagt i museets arkiv. For dels belyser funna mine, sparsommelige som de enn er, et krigshistorisk poeng: at den norske legasjonen i Stockholm kan synes å ha bidratt aktivt til å få på plass norske flyktnings militære aktiviteter. Dels eksemplifiserer leitinga mi etter det jeg til slutt fant, et forskningsmetodisk poeng: ikke å gi opp kjeldesøk om en i første omgang møter et aldri så autoritativt nei.

20. oktober 2008 fikk jeg svar på min henvendelse fra museets personalsjef, Eva Olsson, om at hun hadde “undersøkt om Konrad Eriksson varit anställd vid Nordiska museet”, men at “[d]et finns inte någon uppgift om honom i det material jag har tillgång till från de aktuella åren”. Jeg ble imidlertid ønska velkommen til å besøke museets arkiv i kvarteret Garnisonen, Linnégatan 89, og det gjorde jeg 22. oktober

2008. Der fikk jeg riktig god hjelp av to arkivarer, Jonas Nilsson og Markus Majala, som gjorde en utholdende innsats med å leite etter eventuelle opplysninger om Eriksson. Med utgangspunkt i oppføringa <Norska legationen, Arbeidsinspeksjonen. Sthlm. Ang. Konrad Eriksson> i Nordiska museets embetsarkiv, diarienummer 1793 (signert BS, 24. august 1943, besv. per tel. 27.8. GB [Gösta Berg?]), fant de til slutt et omslag med originaldokument om hans ansettelses begynnelse og slutt og annet som kaster lys over hans virke i Sverige i 1943. Et brev fra Nordiska museets norske arkivmedarbeider Margot Cappelen 18. august 1943 til den daværende sjefen for Flyktningkontorets arbeidsinspeksjon, Christian Lindboe, opplyser om Erikssons tilsetting slik: Erikssons stilling ved museet var knytt til arkivet og hadde vært reservert for han fra 1. april det året. Han tiltrådte stillinga 16. juni, d.e. ei uke etter siste eksamensdag. Alt 14. juli søkte han om permisjon. Etter lova hadde han krav på tre uker og fikk det. Blei han borte lenger, kunne stillinga inndras. Få dager etter (20. juli) ringte han museet og bad det holde på eventuell post, ettersom han ikke hadde noen fast adresse og “skulde reise rundt”. 2. august mottok Nordiska museet en legeattest for Eriksson, som ligger ved korrespondansen i den aktuelle arkivmappa, som viser at han var blitt sjukmeldt tidligere – jf. blyantpåskrift <Enl. dr. Schjelderup intyg utskrivit 12/7; aldrig lämnat till N. M.> – og nå fikk han sjukmeldinga forlenga til ca. 21. august. Samtidig var han innkalt som underbefal til en forlegning 20.8. – 2.9. med oppmøte alt 17.8. Fra Uppsalaforlegningen fikk Nordiska museet telefon 18.8. med spørsmål om hva den skulle gjøre med post som var kommet til Eriksson i Uppsala. Nordiska museet hadde da sendt all post til Eriksson som var kommet dit, til Flyktningkontoret og foreslo for Uppsalaforlegningen å gjøre det samme. Ingen kunne få noen adresse til Eriksson ved Flyktningkontoret, og museet vurderte nå en annen norsk flyktning til Erikssons stilling. Svarbrevet fra Stockholmslegasjonens arbeidsinspeksjon 24. august (signert C[hristian] L[indboe] og parafert av O[lav] Aa[dnese]) – telefonisk besvart 27.8. fra Nordiska museets side, som nevnt ovafor – forsvarer Erikssons seine tiltredelse og følgende fravær og legger til at Eriksson hadde oppsøkt arbeidsinspeksjonen lørdag 21. august og meddelt “at han var frisk og skulde begynne tjenesten mandag den 23 dens. Herr. [sic] Eriksson underrettet pr. telefon det Nordiska Museet om det samme. Han har således opptrådt i full overensstemmelse med sin läge.” Så oppgis hans privatadresse å være <Herr. [sic] Konrad Eriksson, c/o fru Lööth, Hammarbyhöyden, St.holm [sic]>. Direktør Lindboe avslutter denne utgreiinga si med at “[u]nder henvisning til forestående finner vi ikke noen saklig grunn til entledigelse av hr, [sic] Eriksson”.

En handskreven merknad i venstre marg for Lindboes sluttsats lyder: <Slutade tjänstgöra den 26/8!> Var det det telefonen fra museets GB 27. august 1943 gjaldt? Margnotatet om sluttdatoen kunne i og for seg godt være tilføyd året etter. At Eriksson ikke er oppført blant Nordiska museets tilsatte pr 31. desember 1943 (*Fataburen* 1944: 231f.), trenger heller ikke bety noe. Arkivarbeid var ikke ei uvanlig syssetsetting i Sverige for norske akademiker-flyktninger (Evensen 1948: 492; jf. Saltveit 1994: 238), og de det gjaldt, kan ha vært ansett som ekstraordinære fra

svensk synsvinkel og derfor ikke behandla som ordinært tilsatte. Jamfør de norske flyktningstudentene i Uppsala, som for sin del måtte innmeldes i en av Uppsala universitets “nationer”, både av eksamenstekniske og sosiale grunner, og som gjorde det og deltok aktivt i sine “nationer” (de fleste i “Göteborgs nation”, men ikke få i ulike andre øg). Likevel har jeg under studier i Uppsala-universitetets arkiv 24. og 25. oktober 2008 ikke funnet spor etter de norske studentene i relevante upubliserte dokument, og ingen av dem er heller oppført i krigsåras trykte “nations”-matrikler (Studentkåren 1942, 1943a–b, 1944a–b, 1945). Før krigen, til og med vårterminen 1940, var norske og andre ikke-svenske studenter blitt oppført, blant dem f.eks. de seinere nordistikkprofessorene Ingard Hauge og Einar Lundeby (“Värmlands nation”; Studentkåren 1940: 175).

Noen lektorstilling fikk Konrad Eriksson aldri. Tittelen “lektor”, som blei brukt om han etter eksamenen i Uppsala, er motivert av at norske cand. philol.-eksamener etter universitetslova av 1905 blei kalt lektoreksamener (likso cand.mag.-eksamener blei kalt adjunkteksamener) helt fram til slutten av 1950-tallet. Slik blei de også innskrevet i de offisielle matriklene for Universitetet i Oslo til da. Det er ellers svært sannsynlig at Konrad Erikssons arbeid ved Nordiska museet blei ganske kortvarig. “[H]an fant ikke ro i den stillingen så lenge landet hans var ufritt”, blei det sagt ved minnegudstjenesta i Drevsjø kirke 12. juli 1945 (P. R. 1945). I minneverket over norske falne 1939–45 heter det (Johnsen og Gaarder 1949: 563): “Etter at han hadde vært ansatt en tid ved Nordiska muséet i Stockholm, fikk han plass ved militærvadelingen i Den norske legasjon s.st.” Fraværa hans fra museumsstillinga sommeren 1943 kan godt ha skyldtes kuréroppgaver allerede da. I den sammenhengen lot han seg ikke sjukmelde pga. klein helse. Det var på grunn av sterk forkjølelse og feber han kom i en slik situasjon at han satte livet til under et oppdrag i november 1944 (se s. 217f.).

Den norske legasjonen i Stockholm under andre verdenskrig vokste fra å være en av de minste 9. april 1940, bare fire personer og en vaktmester/sjåfør med tilhold i en leilighet på Strandvägen 59, til ved krigens slutt å være den aller største med hele 6–700 funksjonærer (Evensen 1948: 458; Barstad 1995 skriver ca. 1100) på ei rekke ulike tilholdssteder over hele Sverige, hele 25 hus bare i Stockholm (Evensen 1948: 457f.; Schive 1948: 351, 367, 387). Alt fra 28. april 1940 var et særskilt flyktningkontor (*Kgl. Norske Legasjons Flyktningskontor*, snart omtalt bare som FK) under etablering (Evensen 1948: 457, 473). Fra starten var det organisert som et kontor under den norske legasjonen i Stockholm og var da, som legasjonen for øvrig, underlagt Utenriksdepartementet. Men fra 1. juli 1941 blei det overført administrativt til Sosialdepartementet. Fra da av hadde Stockholmslegasjonen lite med FK å gjøre, og det er derfor FKs arkivalia i ettertid er en del av Sosialdepartementets i det norske Riksarkivet. På samme måte kom også andre legasjonsavdelinger som blei oppretta under krigen, til å utvikle stor sjølstendighet i forhold til legasjonsadministrasjonen: Rettskontoret blei underlagt Justisdepartementet, og Militærkontoret, som var oppretta i 1941, blei i 1943 delt opp i ulike kontor og underlagt Forsvarsdepar-

tementet (Schive 1948: 387). Av militære kontorer var det ett for hver av de tre forsvarsgreinene og ett som administrerte polititroppene (riks- og reservepolitistyrkene), dertil et etterretningskontor (MI II) og et Milorg-kontor (MI IV) som motsvarte FO II respektive FO IV under Forsvarets Overkommando i London (jf. Grimnes 1969: 196, 199). Utad måtte naturligvis alle kontora framstå som deler av legasjonen, men i realiteten opererte altså flere av dem sjølstendig i forhold til den og rapporterte til sine respektive departement i London.

Konrad Erikssons tilknytningsforhold til legasjonens militære avdelinger har jeg ikke greidd å finne fram til primær-/originaldokumentasjon av, trass i at kurértrafikk var administrert ikke bare direkte av MI II/IV, men også gjennom det såkalte Idrettskontoret, seinere Sambandskontoret, under FK (Grimnes 1969: 212). Jeg har ikke funnet slike opplysninger i FKs arkivalia i Riksarkivet. Sannsynligvis er dokumentasjonen av slikt som har med kurértrafikk og sivil etterretning under FK å gjøre, blitt lagt til MI IIs/IVs arkivmateriale. Særlig ømfintlig arkivmateriale kan få opprettholdt avgrensa tilgang utover de 60 år som den generelle klausulen på slikt arkivmateriale gjelder; se f.eks. Arkivverket (2008) og Hegtun (2008).

Konrad Eriksson var ikke den eneste av de norske studentene i Sverige under krigen som utførte militære oppdrag ved sida av studiene og eventuelt sivilt arbeid etter avslutta embetsstudium. Prost em. Hans Christen Mamen (f. 1919, d. 14.10.2009), som studerte teologi ved Lunds universitet under krigen og avla sin teologiske embetseksamen der i 1944 (Den norske kirkes presteforening 2000: 348), har i en telefonsamtale med meg 23. januar 2009 fortalt at hans kurérvirksomhet sorterte under MI IV. En kunne tru at det samme gjaldt Erikssons kuréroppdrag, men slik var det faktisk ikke (se s. 215). Kuréroppgavene hans gjaldt nemlig ikke bare oppdrag over grensa til Norge. Først var han flykurér mellom Stockholm og London (Rehnborg s.a.: 12). Med sin universitetseksamen i engelsk hørte han til de heller få norske som kunne forstå og sjøl bruke engelsk godt på den tida.¹ Denne gode engelskkyndigheta var opplagt en viktig kvalitet i motstandsarbeidet hans, både som flykurér til England, som radiooperatør og administrativt i Stockholm.

Til et stykke inn i 1943 var flytrafikk til Storbritannia, i regelen Skottland, i all hovedsak forbeholdt kurérer – ikke minst radiotelegrafister (Lein 2005: 11), som Konrad Eriksson også var; se s. 216 og fotografi av han i felt med “sweethearten” (Andersen 1982: 13; Lunde 2005: 238) – og militært og strategisk viktige nøkkelpersoner, med uregelmessig avgang fra Bromma etter hemmelig ordre på kort varsel og alltid nattetid og i dårlig/skya vær. I det lyse sommerhalvåret var det i all hovedsak kurértrafikk, og da svært ubevent med Mosquito-fly som stolte på at den høge farten gav tilstrekkelig beskyttelse, og da like gjerne på dagtid. Njølstad (2008: 184ff.) beskriver Milorg-sjefen Jens Chr. Hauges overfart i juli 1944, liggende i stummende mørke innpakka i et ullteppe på golvet i bomberommet. Mosquitoene var jagerbombefly og hadde bare bomberommet å plassere passasjerene sine i (se òg Lein 2005: 11). Noen, men med tanke på krigssituasjonen ikke svært mange, fly gikk tapt i denne trafikken, som først foregikk med norske flygere i et britisk sel-

skap, fra 1943 fullt ut norskrevet og først i 1944 supplert av ei amerikansk flyrute for norske vernepliktige (Schive 1948: 408f.).

Fra trykte kjelder veit vi at Konrad Eriksson var XU-agent fra månedsskiftet august-september 1943 (Ulstein 2008: 153). Det stemmer godt med hans avskjed fra stillinga ved Nordiska museet 26. august det året, og det faller sammen i tid med den fullførte reorganiseringa av Milorgs ledelse (Njølstad 2008: 148) som førte til opptrappinga av Milorg som aktiv militær enhet nettopp i den perioden Erikssons motstandsarbeid blei omdirigert til oppgaver i Norge (se s. 216), d.e. fra august 1943 til utgangen av 1944: oppbygging av våpendepot og bevæpning av kampgrupper, forbedring av sambandsnettet og tettere kontakt med FO (Njølstad *op.cit.*: 154). I alle disse aspekta deltok Eriksson aktivt. Det var et intimt samarbeid mellom Milorg og XU i Norge, og det fant sin parallell ved Legasjonen i Stockholm (Grimnes 1969: 211). Den flykurértrafikken han hadde drevet tidligere til og fra Storbritannia, må derfor ha skjedd attmed hovedfagsstudiene i nordisk språk og litteratur. At han i Uppsala-forlegningens rapporter over ankomne og avreiste studenter høsten 1942 – våren 1943 ikke fins annet enn i ei handskreven tilføyning da han kom dit høsten 1942 ("Fortegnelse over elever som skal studere i Uppsala høsten 1942", sendt til Socialöverstyrelsen 4. september 1942 for passkontroll; i Sos.dept. FI.kontoret Stockholm 1940–46. Eske nr. 1292, mappa <Uppsala høsten 1942>; jf. pakka <Optatte elever. Våren 1943> samme sted), forteller tydelig at han ikke mottok vanlig studentunderstøttelse. Uformuende som han var, må han altså ha mottatt såkalt disponibilitetslønn fra Legasjonen for å stå til rådighet for oppdrag derfra. Jeg finner det, som nevnt, sannsynligst at slike flyoppdrag også har vært grunnen til "sjukemeldingene" hans overfor Nordiska museet den korte tida han var tilsatt der. Den siste av dem kan likevel ha å gjøre med hans første oppdrag i Norge i august 1943 (Amblie 1988: 219).

XU var den største etterretningstjenesten for motstandsbevegelsen i Norge under andre verdenskrig. Den bestod (iallfall fra høsten 1941, etter at den i sin første fase hadde samarbeidd med Milorgs e-tjeneste; Nøkleby 1995: 453) utelukkende av sivilister, mange av dem studenter eller med tilknytning til studentmiljø, hovedsaklig i Oslo, men var direkte underlagt Forsvarets Overkommando i London. Samtidig hadde den direkte kontakt med den norske utefronten i Sverige. Dens omfattende, landsvide kartlegging av tyskernes virsomhet i Norge blei rapportert til London via kurérer fra og til Stockholm. Krigshistorikeren Ragnar Ulstein (1920–), som sjøl var radiotelegrafist i Kompani Linge, skriver om etterretningstjenestene i Norge 1940–45 at Konrad Eriksson blei assistent for Brynjar Sjetne, lederen av XUs Østlandskontor ved MI II i Stockholm (ØXU; Ulstein 2008: 153, 166f.). Sæter og Sæter (2007: 280) framstiller Eriksson som én av flere assistenter for Sjetne. Løfsnes (1991: 85), derimot, skriver at Eriksson var Sjetnes nærmeste medarbeider. Sjetne hadde måttet flykte fra Norge da XU-sjefen Arvid Storsveen var blitt skutt av det tyske sikkerhetspolitiet (SiPo) 27. april 1943 under en avtalt konferanse dem imellom i Oslo (Haslund 1991: 3). Amblie (1988: 19–24) gir et nærmere portrett av

Sjetne. Det bygger i hovedsak på Sjetnes private arkiv (*op.cit.*: 16–18), som den gang var oppbevart i Opplandsarkivets avdeling på Maihaugen (*op.cit.*: 9, 16f.). En intern strid i XU endte deretter, ifølge Nøkleby (1995: 454), med at organisasjonen på indre Østlandet, i Trøndelag og i Nord-Norge blei leda fra Stockholm, mens Storsveens etterfølger, Øistein Strømnes, holdt på en sentralisert ledelse fra Oslo for resten av landet. Løfsnes (1991: 65) hevder imidlertid at også Oslo-området og Vestlandet blei styrt fra Stockholm fra og med høsten 1943. Løfsnes deltok sjøl i opp- og utbygginga av MI II og MI IV etter å ha rømt til Stockholm høsten 1942, og han forblei leder av ett av de fem XU-distrikta (Trøndelag) ved MI II fra høsten 1943 av (*op.cit.*: 52). Ulstein har, som Amblie, skrevet sin beretning på grunnlag av primærkjelder om ØXUs aktiviteter. De er i dag oppbevart ved Norsk hjemmefrontmuseum i Oslo (Arkivskapenummer: Ulstein, Sjetnes arkiv, NHM 16 F – AS-7/11 B–AS-7/25 B), inneholder til dels gradert materiale og er klausulert (Ulstein s.a.). Amblie (1988) og Ulstein (2008) blir derfor – ved sida av Engerdal-læreren Ottar Andersens beretning om egne opplevelser under krigen (Andersen 1981b) og Idre-politimannen Bengt Edbergs ditto (Edberg s.a.) – de mest pålitelige kjeldene jeg har til kunnskap om Erikssons militære innsats etter embetseksamenen i 1943.

Konrad Eriksson arbeidet ikke bare ved Sjetnes side i MI II, men deltok i aktiv felt-tjeneste fra starten av (august-september 1943) med å opprette nye post- og kurérruter over grensa til sentrale deler av indre Østlandet. Se Amblie (1988: 219), som kan vise til en rapport (2.1.11) i Sjetnes arkivboks II, mappe 1, om ei postrute Eriksson hadde åpna i august 1943. Eriksson var altså både administrativt og praktisk en av lederne for reorganiseringa av ØXU og den som oppretta den første av disse nye rutene. Det gjorde han der han var best kjent, over grensestasjonen Fløtningen til heimplassen sin i Drevsjø. Kontaktpersonen der var den ene broren hans, Georg, som hadde deltatt i XU helt fra starten i 1941 (Ulstein 2008: 153), og som ofte hadde utsatt seg for stor risiko for å hjelpe flyktninger over grensa mot Idre og Särna (Andersen 1981b: 474). Det hadde også den tredje broren hans, Per, som sjøl måtte flykte til Sverige (Orsa) det siste krigsåret (Edgren s.a.: 70f.). Samtidig som Milorg fra midten av 1943 hadde fått gjennomslag for å motta militært materiell (våpen, uniformer, sambandsutstyr o.a.; se s. 215) og bygge opp depoter og kampenheter ved slik hjelp, satte ei rekke arrestasjoner før og etter årsskiftet 1943–44 både Milorg og XU kraftig tilbake, ikke minst ØXU (Njølstad 2008: 154ff.; Ulstein 2008: 154). Konrad Eriksson var hele tida hyppig over grensa til heimtraktene sine, både som kurér, som radiooperatør med sending og mottak av meldinger til og fra London, og som leder for ei gruppe – som ellers bestod av broren Georg og sambygdingene Hans Petter Eggen og Gustav Drevsjømoen – som organiserte våpensmugling, tok imot flyslipp og på andre måter holdt ei av de viktigste sambandslinjene for Milorg på indre Østlandet oppe (P. R. 1945; Ulstein 2008: 166). XUs folk dreiv lenge arbeidet sitt ubevæpna. Ønsket om lett bevæpning (pistoler) til bruk i nødsfall blei ikke etterkommet før utpå høsten 1944, da London (FO II) begynte å sende fly med forsyninger til XU òg. Planen var i alt 17 flyslipp med våpen og annet nødven-

dig utstyr til seksten forskjellige etterretningsdistrikt sør for Narvik (Amblie 1988: 139; Ulstein 2008: 165f.). Gruppen hadde mottatt flere flyslipp. Av omsyn til den svenske grenseovervåkninga kunne de ikke foretas på svensk side av grensa, men måtte tas imot på norsk side og deretter bringes utenom både tysk og svensk grensekontroll til Sverige og graves ned der. Det våpenslipet som skulle betjene ØXU en gang mellom 24. november og 7. desember 1944, blei kalt “Akevitt” og var det tredje av de 17 våpenslippa (Amblie *loc.cit.*).

På svensk side hadde brødrene Eriksson, sammen med XU-kollegaen Sverre Østhagen og Siggen Gundersen, Arne Jahren og Finn Bøhmer fra den norske rikspolitiforlegninga på Gottröra, våren 1944 bygd ut et gammalt revehi til et enkelt overnattings- og gjømmested for norske motstandsfolk som trengte skjul i sine operasjoner i det norske grenseområdet, kalt “Rævhølet” (Andersen 1982; Sæter og Sæter 2007: 284f.), og der hadde de fått ordre om å lage et hemmelig rom på 60 x 80 cm til lagring av våpen og annet utstyr (Andersen 1982: 11). Ikke minst fordi svenske militære patruljer og en del tyskvennlige tjenestemenn i distriktet utgjorde en trussel for den norske kurértrafikken, var det viktig at gjømmestedet var vanskelig å få øye på.

Men det var lokale svenske hjelpere i området òg, som allerede nevnt: I tillegg til en kontorpolititjenestemann (Olle Wallin), to tollere (Oscar Gardsjö og Ivar Löfström) og en taxisjåfør (Eric Carlsson) var særlig landsfiskalen David Isaksson og betjenten hans, Bengt Edgren, gode kontakter for MI II i Stockholm og hjalp Konrad Eriksson og gruppa hans inn mot norskegrensa (Ulstein 2008: 166). Landsfiskalen hadde fått ordre fra landsfogden i Kopparbergs län om å hjelpe nordmennene mest og best mulig med kurértrafikken, og landsfogden hadde fått sin ordreinstruks fra Civildepartementet, alle direktiver muntlige (Edgren s.a.: 66). Isakssons kjennskap og bistand til norske kurérer var så omfattende – 135 i alt – at han, som kurérene, fikk en cyankaliumpille å svelge om han skulle bli arrestert og torturert av tyskerne (Lunde 2005: 243). Edgren hadde ansvaret for transporten av de norske kurérene helt fram til grensa ved Flötningen – og tilbake igjen etter endt oppdrag. Siste krigsåret hadde han slike transporter om lag annenhver natt. Han blei hedra for sin innsats under krigen under et særskilt arrangement ved det norske forsvarsdepartementet våren 1991 (Isaksson døde i 1976; Edgren *op.cit.*: 66), og han har etterlatt seg ei lita bok om grensetrafikken som gjentar og supplerer alle de opplysningene jeg har gjengitt ovafor her om Eriksson og hans gruppe (Edgren s.a.: *passim*). Edgren har hatt kjennskap til både de samtidige kurérrapportene (*op.cit.*: 38) og “1945-rapportene”, liksom han under krigen blei forhåndsinformert telefonisk (fra “forsvarsstaben”, etter det han skriver) om de enkelte kuréroppdrag (tider, antall kurérer o.a.; *op.cit.*: 66).

Amblie (1988: 219) viser for øvrig til rapportene om operasjon “Akevitt” som nr. 2.1.4 og 2.1.5 i Sjetnes arkivboks II, mappe 1, som han har hatt tilgang til. Han vier den operasjonen stor oppmerksomhet (*op.cit.*: 139–44). Konrad Eriksson og Gustav Drevsjømoen hadde pådratt seg en så kraftig forkjølelse at de etter et par dagers opp-

hold i "Rævhølet" fant det for plagsomt å bli der, og gruppa tok sjansen på et tørre og bekvemmere oppholdssted på norsk side. Lang avstand fra "Rævhølet" til det avtalte slippområdet og uro for svenske grensepatruljer kan også ha vært en del av grunnen til at de fire tok seg inn i ei jakthytte, Lillerøåsen seter, de siste par dagene før våpenslippet på Lillerøåsen, bare 400 meter fra riksgrensa. De kjente ikke til at tyske patruljer noensinne hadde vært i det området og følte seg så trygge at de både fyrte på peisen og lot skiene sine stå ute (Amblie 1988: 141; Ulstein 2008: 167). Så kom det likevel en tysk patrulje. Andersen (1981b: 477) mener det engelske flyet må ha blitt observert i den tyske forlegninga i Trysil, som så hadde sendt ut noen soldater for å undersøke hva det kunne være. Flyslippet natta mellom 26. og 27. november var i og for seg svært vellykka. Det var stort, men geografisk samla, i alt sju konteinere à 500 kg. bestående av våpen (ti karabiner, ti stengun og 30 pistoler), 4380 runder ammunisjon, soveposer, klær, lommelykter, tobakk og matvarer o.a. (Amblie 1988: 140). De fire norske brukte hele natta på å samle sammen slippet og bringe det over til svensk side. Der blei innholdet gravd ned i snøfonner og konteinerne senka i ei elv. Etter planen skulle Erikssons gruppe ha blitt i Sverige da de var ferdige med jobben ved nitida på morgenen. Men alle var slitne, og helsetilstanden til Eriksson og Drevsjømoen var slik at de ville til køys og hvile litt før de drog tilbake til Stockholm. Ved tretida på ettermiddagen åpna noen tyske soldater døra og slo den straks igjen, like overraska som de norske. Med røyk fra pipa og ski på utsida av hytta må de ha trudd det var sivile på tur. Konrad Eriksson greip en pistol som låg på et bord ved sida av køya han låg i, og skøyt gjennom døra, men uten å treffe noen. Det var i alt fire tyskere som straks etter tok til å skyte mot hytta, og de fire norske fordelte seg i ulike rom for å besvare ilden. Etter et par minutter tok tyskerne maskinpistoler i bruk. Konrad Eriksson blei da drept av et skudd i panna. Broren Georg blei lettere sår (Andersen 1981b: 477) av skuddsår i ei tinning, et øyebryn og en skulder og ellers glasssplinter i ansiktet (Lunde 2005: 237f.), men kunne fortsette kampen. Da en av de tyske kom helt bort til et vindu og sendte en maskinpistolsalve gjennom det, skjønte Eggen hvor han stod og satte borsepipa si mellom to tømmerstokker og fikk skutt den soldaten slik. Ellers var det mest skyting i blinde fra begge parter. De lokalkjente norske ante likevel hvor det var mest sannsynlig at soldatene måtte ligge bak noen kampesteiner. Etter halvannen times skuddveksling fikk Eggen krøpet ut av et vindu mens Georg Eriksson avleda tyskerens oppmerksomhet til han hadde sprunget i dekning. Eggen gikk så i en stor ring til han kunne se de tre tyskerne bak kampesteinene. Han skøyt først den som låg lengst unna, så den nærmeste og til sist den som låg i midten. De to siste blei drept, den som låg lengst unna, sår (skutt i ryggen og ene armen; Andersen 1981b: 478), og han kom seg etter ei stund ned til bygda og fikk rapportert om trefningen. De norske pakka sammen alt sitt, og Georg Eriksson fjerna alle kompromitterende papir fra bror sin, før de overlevende tre gikk over grensa og inn i Sverige. Få timer etter brøyt det løs snøstorm i området, og en svensk tollar som kom til grenserøysa samme natt, kunne ikke se spor etter nordmennene. Våpnene i flyslippet blei kort etter gravd opp

og fordelt på gruppene i ØXU. Amblie (1988: 144) skriver imidlertid at primærkjeldene ikke gir noe klart bilde av når og til hvem denne viderefordeling av våpnene foregikk.

Ulstein (2008: 387f.) gir detaljerte primærkjelder til kunnskapen om denne hendinga. Andersen (1981b), som måtte tåle arrestasjon og mishandling i forbindelse med den, gir øyenvitneskildringer. Det gjør i visse detaljer også Edgren (s.a.: 33–39, 67, 69). Mer detaljert er framstillinga til Lunde (2005: 236–38), som også hevder at Konrad Eriksson blei med på akkurat denne ekspedisjonen for å få ei avveksling fra kontorarbeidet i Stockholm (*op.cit.*: 236). Det høres litt nonsjalandt ut. Han hadde 20 kuréroppdrag over grensa fra før – hvert av dem tok fra fire–fem dager til over en måned (Lunde 2001: 148, 151) – og han visste hvor farlige de alle var. På veg til “Rævhølet” i november 1944 var han nok en gang innom Edgrens i Idre. Lisa Edgren husker avskjedsorda hans da han gikk: “Hoppas att det går bra den här gången också” (Edgren s.a.: 69). Det gjorde det altså ikke for hans egen del. Orda tyder mer på at Konrad Eriksson leda gruppa si i felten under operasjon “Akevitt” av plikt mer enn av lyst. Heller ikke noe i hans utholdte studieforløp tyder på at han skulle kjede seg ved et skrivebord. – Amblie (1988: 139–44) gir den grundigste beretninga jeg kjenner til av operasjon “Akevitt”, bl.a. med detaljert beskrivelse av slippet, og han har hatt tilgang til til dels graderte primærkjelder.

En ny tysk patrulje som kom til Lillerøåsen seter dagen etter, tok med seg liket av Konrad Eriksson, brakte det til bygds og velta det ned på vegen utfor grinda til lærer Andersen. Der blei det liggende et døgn før det blei båret inn i Andersens garasje. Andersen blei spurt om han kjente den døde. Det gjorde naturligvis Andersen, men han svarte benektende. Det gjorde også andre som blei spurt, tilmed NS-lensmannen Georg Gløtvold i Engerdal, som kjente Eriksson fra skoledagene (Andersen 1981b: 480; Lunde 2005: 238–43). Den tyske Trysil-kommandanten skjønte at de alle talte usant for å skåne bygdefolket mest mulig for represalier, og ifølge Andersen (1981b: 487) sa han seg glad for det, så bygdefolket holdt det til fortjeneste for både han og Gløtvold. Fordi en av de drepte tyskerne i trefningen på Lillerøåsen seter hadde vært befal ved den tyske forlegninga i Trysil, blei likevel en del av seter-grenda nedbrent (fire hus/hytter; Lunde 2005: 243).

Konrad Erikssons lik blei gravlagt som ukjent på Drevsjø kirkegård. Først 9. mai 1945 kom det opp et norsk flagg på den grava, og seinere kom det minnesteiner både der og på Lillerøåsen, der han falt. Minnesteinene er heller fra slagplassen. En minnetale i Drevsjø kirke blei noen år etter krigen holdt av kongens adjutant, orlogskaptein Andreas Kielland Rygg (Andersen 1981b: 487–88), som var svoger av Gregers Gram, Max Manus’ nære venn og kampfelle i Oslo-gjengen, og hadde vært nestkommanderende, seinere sjef for MI II i Stockholm 1943–45. Han hadde naturligvis personlig, nøyaktig kunnskap om hva Konrad Erikssons motstandsarbeid hadde innebåret. Trefningen på Lillerøåsen seter 27. november 1944 var den eneste åpne striden mellom XU-folk og tyskere under hele krigen i Norge, og Konrad Eriksson er den eneste som falt i kamp for (Ø)XU (Amblie 1988: 143). Den tidligere XU-

lederen Arvid Storsveen var blitt skutt ved en misforståelse; tyskernes sikkerhetspoliti (SiPo) visste ikke hvilken sentral person de hadde drept, eller hvilken illegal sammenheng han inngikk i (Haslund 1991: 3). I den rapporten som blei opptatt umiddelbart etter endt oppdrag for Konrad Erikssons gruppe 27. november 1944, står det at “de som har deltatt har vist et uvanlig stort personlig mot og en like uvanlig dyktighet [...] og deres innsats fortjener den største anerkjennelse fra alle dem som kan forestille seg hva det vil si i timelang kamp, under tilsynelatende håpløse forhold, å bevare hodet kaldt” (Amblie 1988: 143–44). Fra et brev FO II i London sendte til MI II i Stockholm 8. desember 1944 gjengir Amblie (*op.cit.*: 144) dette: “Forsvarets Overkommando vil uttale sin erkjennelighet for den innsats og det personlige mot som ble utvist av Konrad Eriksson, Georg Eriksson, Hans Petter Eggen og Gustav Drevsjømoen i forbindelse med operasjon ‘Akevitt’.” I sin tale ved avdukinga av minnesteinen på Arvid Storsveens plass i Oslo 8. mai 1991 sier Fredrik Juel Haslund (1991: 3) at “[e]tter krigen fikk den norske etterretningstjenesten anerkjennelse av Den allierte overkommando som den beste i det tyskokkuperte Europa. Det er trolig dekning for å si at ved siden av handelsflåtens er etterretningstjenestens innsats Norges viktigste bidrag til den allierte seier i den annen verdenskrig. Denne anerkjennelse deler Arvid Storsveen med anslagsvis 1500 ‘agenter’ og et flerdoblet antall hjelpere og faste informanter, som alle løp den samme risiko.” Konrad Erikssons innsats stod ikke tilbake for noens.

Sluttord

Med dette håper jeg å ha skrevet Konrad Eriksson inn i faghistoria for universitetsfaget nordisk språk- og litteraturvitenskap og ganske særlig den dialektologiske delen av det. Med et utgangspunkt som gjorde utdanningsvegen tyngre og lengre enn for de fleste som kom til universitetet, blei utdanninga også mer dyrekjøpt. Han holdt fast ved den da krigen la nye hindringer i vegen for den, ja, han investerte tid og omtanke også på Målførearkivet i Oslo og dets leder midt oppe i egen embetsekamen og samtidig motstandsarbeid, men lot verken utdanninga si eller framtidige forskingsplaner skygge eller komme i vegen for ei enda mer dyrebar investering, sjølve livet, da Norges frigjøring krevde den.

Konrad Erikssons historie må gjøre det vanskelig å opprettholde en generell kritikk av de norske flyktningstudentene i Sverige for å ha dyrka private interesser istedenfor å bidra til kampen for frigjøring av Norge fra naziåket. Slike oppfatninger har vært framført og fortjener å korrigeres. Eriksson var nemlig ikke den eneste som kombinerte utdanning og motstandsarbeid, enn si som ønska å gjøre det. De norske flyktningenes studievirksomhet i Sverige lar seg dessuten forsvare som motstandsarbeid i seg sjøl. Som nevnt innleiingsvis skriver jeg mer om det annetsteds (Wiggen 2009).

Noter

- ¹ I universitetshistorisk sammenheng er det ganske nylig (Sandved 1998: 215f.; 2002: 18) framsett påstander om at engelsk hadde overtatt som første fremmedspråk framfor tysk i den høgre skolen alt lenge før 1940. Det er ikke riktig. Engelsk kom rett nok på byfolkeskolens ordinære pensum (i de to øverste klassene) først med de nye folkeskolelovene i 1936 (Ytreberg 1993: 13; jf. Gudem 1989: 16), og i den forstand kan en si at engelsk overtok rolla som første fremmedspråk noen år før krigsutbruddet. Men liksom det tidligere hadde forekommet som frivillig fag ved spredte skoler, fortsatte det helt til slutten av 1950-tallet å være individuelt valgbart (“fag for utvalgte”). Ennå så seint som skoleåret 1952–53 var det tilbudt ved bare ¼ av landets 680 landkommuner, og mange elever i både by- og landsfolkeskolen valgte det bort både da og seinere (*loc.cit.*; Slaatto 1957: 161). Tysk hadde vært første fremmedspråk i middelskolen fra starten av (1869) og fortsatte å være det til det skoleslaget blei erstatta av realskolen med den nye Lov om høyere almenskoler av 10. mai 1935 (Vaagland 1991: 55, 57). Den praktiske avviklinga av middelskolen varte likevel helt inn i krigsåra (1941), og også i den nye realskolen hadde tysk flere uketimer enn engelsk på alle klassesteg så seint som skoleåret 1939–40 (Gudem 1988: 10; Vaagland 1991: 55). I gymnaset hevder Sandved (1998: 215f.; 2002: 18) at engelsk hadde oppnådd prioritet framfor tysk som fremmedspråk alt med lova av 1896, men det var bare med noen få timers overvekt på den såkalt “sproglig-historiske linje”, seinere kalt engelsklinja, og den var den minst søkte av de tre ordinære linjene fra sitt første kull i 1901 helt til 1936 (Statistisk sentralbyrå 2008b). På både latin- og reallinja hadde tysk flere timer enn engelsk i alle år til og med andre verdenskrig (Vaagland 1991: 33, 55), så en i sum må si at tysk var den høgre skolens dominerende fremmedspråk like til etter krigen (Gudem 1988: 10; Vaagland 1991: 57, 131). At tysk også blei et hovedfag ved den norrønlinja (ved landets landsgymnas) som Stortinget gav grønt lys for i 1931, og det så markant at den stundom blei kalt tysklinje, bidrar til det bildet (Gudem 1988: 10), enda den linja i seg sjøl var marginal i nasjonal sammenheng. Ved Friundervisninga for voksne overtok heller ikke engelsk for tysk som det mest etterspurte faget før etter 1945 (Tøsse 2004: 369). Under 20% av samtidige folkeskoleårskull tok for øvrig middelskole-/realskoleeksamen i perioden 1936–40 og bare 6–7% examen artium (Statistisk sentralbyrå 2000, 2008a, 2008b). Ved universitetet opplevde dessuten engelskfaget en lang nedgangsperiode etter professor Johan Storms avgang i 1912, som varte helt til etter 1945. I 1938 kalte C. J. Hambro situasjonen for universitetsfaget engelsk “en absolutt nødstilstand” (Sandved 1998: 230).

Litteratur

- Amblie, Svein. 1988. *Østlandets XU, (ØXU). Norsk militær etterretning i Hedmark og Oppland under den annen verdenskrig*. Hovedfagsavhandling i historie. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Andersen, Anna. 1982. “*Rævhølet*.” [Engerdal:] Engerdal museum.
- Andersen, Ottar (red.). 1981a. *Bygdebok for Engerdal*. Bind I. [Engerdal:] Engerdal kommune.
- Andersen, Ottar. 1981b. Minner fra krigen 1940–45. I *ibid.* (red.): *Bygdebok for Engerdal*. Bind III, 465–88. [Engerdal:] Engerdal kommune.
- Anon. 1945. Oppgaver gitt ved norsk juridisk embetseksamen i Uppsala [1943–44]. *Stud. jur.* 6: 2, 25.
- Arkivverket. 2008. Jens Chr. Hauges arkiv fortsatt ikke tilgjengelig. Oslo: Riksarkivaren. Nettadresse (15. oktober 2008): <www.arkivverket.no/arkivverket/aktuelt/nyheter/3919.html>
- Barstad, Tor Arne. 1995. Stockholmslegasjonen. I Dahl, Hans Fredrik, Guri Hjeltnes, Berit Nøkleby, Nils Johan Ringdal og Øystein Sørensen (red.): *Norges krigsleksikon 1940–1945*, 400. Oslo: Cappelen.

- Brækhus, Jan. 1945. II. avdeling av juridisk embetseksamen i Uppsala våren 1944. *Stud. jur.* 6: 2, 21–24.
- Den norske kirkes presteforening (red.). 2000. *Presten i Den norske kirke og andre teologiske kandidater*. 9. økede utg. Oslo: Verbum.
- Edgren, Bengt. S.a. *Beredskapstiden 1939–1945, Idre–Särna*. Idre: S.l.
- Eriksson, Konrad. [1943.] *Drevsjöområdet. Et omriss av lydverket*. Hovedfagsavhandling i morsmål med gammelnorsk [for norsk historisk-filosofisk embetseksamen]. Uppsala: [Uppsala universitet: Ortnamns- og folkminnesarkivet.]
- Evensen, Lars. 1948. År i utlendighet. I Steen, Sverre (hovedred.): *Norges krig 1940 – 1945. Bind II*, 455–514. Oslo: Gyldendal.
- Fataburen. Nordiska museet och Skansens årbok 1944. Stockholm: Museet.
- Fure, Jorunn Sem. 2007. *Universitetet i kamp 1940 – 1945*. [Oslo:] Vidarforlaget.
- Grimnes, Ole Kristian. 1969. *Et flyktningsesamfunn vokser fram. Nordmenn i Sverige 1940 – 45*. Oslo: Aschehoug.
- Gundem, Bjørg Brandtzæg. 1988 [1987]. *Fremmedspråkundervisning som middel for et lands kultur- og samfunnsorientering. Engelsk/tysk[-]forholdet i Norge*. Utkast, Pedagogisk forskningsinstitutt, Universitetet i Oslo, [nr.] 15, juni 1988. Oslo: Pedagogisk forskningsinstitutt, Universitetet i Oslo. [Forelesning over oppgitt emne for den filosofiske doktorgrad 10. juni 1987.]
- . 1989 [1987]. *Engelskfaget i folkeskolen*. [Oslo:] Universitetsforlaget. [Revidert utgave av avhandling for graden dr. philos. 1987.]
- Haslund, Fredrik Juel. [1991.] *Arvid Storsveen*. [Innledning til avdukinga av minnesteinen på Arvid Storsveens plass, Oslo, 8. mai 1991.] Utrykt manuskript. [Trondheim: Gunnerusbiblioteket, B box 718.]
- Hegtun, Halvor. 2008. Tausheten forlenges. *Aftenposten* 15. oktober 2008, del 1, 4.
- INSL. 1972. *Hovedoppgaver i nordisk språk og litteratur ved Institutt for nordisk språk og litteratur, Universitetet i Oslo, 1906 II — 1971 II*. [Oslo:] Universitetet i Oslo: Reprosentralen.
- Jahr, Ernst Håkon. 1996. Nynorsk språkforskning – en historisk oversikt. I Henriksen, Carol, Even Hovdhaugen, Fred Karlsson and Bengt Sigurd (red.): *Studies in the development of linguistics in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden. Papers from the conference on the history of linguistics in the Nordic countries, Oslo, November 20–22, 1994*, 84–101. Oslo 1996: Novus.
- Jensen, Bernt Aug[ust]. 1945. Norsk juridisk embetseksamen i Uppsala. *Stud. jur.* 6: 3, 9.
- Johnsen, Gudrun og Johan Gaarder (red.). 1949. *Våre fælne 1939 – 1945*. Første bok. Oslo: Den norske stat.
- Lein, Magne. 2005. “Radioagentene lander ved fullmåne.” *Glimt fra de norske radiotelegrafistenes arbeid innen Secret Service, Secret Operations Executive/Kompani Linge, Milorg, XU og sovjetisk etterretning 1940–1945*. [Oslo:] Norsk radiohistorisk forening.
- Leiros, Arnulf. 1946. Ad ansiennitetstillegg. *Stud. jur.* 7: 1, 4–8.
- Ljunggren, Ragnar. 1964. Norska gymnasiet i Uppsala. Ett 20-årsminne. *Upsala Nya Tidning, Julnummer 1964*, årg. 74, 7–8.
- Lund, Bernt (red.). 1945a. Juridisk embetseksamen, 1. avdeling, vårsemesteret 1943 i Uppsala. *Norsk Retstidende* 110: 27, 196.
- . 1945b. Juridisk embetseksamen, 1. avdeling, høstsemesteret 1943 i Uppsala. *Norsk Retstidende* 110: 27, 196.
- . 1945c. Juridisk embetseksamen, 1. avdeling, vårsemesteret 1944 i Uppsala. *Norsk Retstidende* 110: 27, 196.
- . 1945d. Juridisk embetseksamen, 2. avdeling, vårsemesteret 1944 i Uppsala. *Norsk Retstidende* 110: 27, 200–03.
- . 1945e. Økonomisk embetseksamen, 1. avdeling, høstsemesteret 1943 i Uppsala. *Norsk Retstidende* 110: 27, 206.

- . 1945f. Økonomisk embetseksamen, 2. avdeling, vårsemesteret 1944 i Stockholm. *Norsk Retstidende* 110: 27, 206.
- Lunde, Jon Vegard. 2001. *Hjemmefronten på Hedmarken og i Østerdalen. Bind II: 1943 – juli 1944*. “Det har lett for å gå godt.” Lillehammer: Presseservice.
- . 2005. *Hjemmefronten på Hedmarken og i Østerdalen. Bind III: 1944 – 1945. Blod og tårer – men mest svette*. Lillehammer: Presseservice.
- Løfsnes, Knut. 1991. *Motstandsmann og politiker. Fra XU til SF og Kings Bay*. Oslo: Gyldendal.
- Molland, Einar. 1945. Nordmenns teologiske studier i Sverige under krigen. *Norsk Teologisk Tidsskrift* 46, 116–17.
- Njølstad, Olav. 2008. *Jens Chr. Hauge – fullt og helt*. Oslo: Aschehoug.
- Norsk lektorsexamen för första gången utanför Norges gränser. *Uppsala Nya Tidning* 10. juni 1943, 1 & 7.
- Norska legationen, Arbetsinspeksjonen. Sthlm. Ang. Konrad Eriksson. Nordiska museets embetsarkiv, diarienummer 1793 (signert BS, 24. august 1943, besv. per tel. 27.8. GB [Gösta Berg?]). Stockholm: Nordiska museets arkiv.
- Nøkleby, Berit. 1995. XU. I Dahl, Hans Fredrik, Guri Hjeltnes, Berit Nøkleby, Nils Johan Ringdal og Øystein Sørensen (red.): *Norges krigsleksikon 1940–1945*, 453–54. Oslo: Cappelen.
- P. R. 1945. Konrad Erikson [sic]. *Hamar Stiftstidende* 12. juli 1945, 2.
- Rehnborg, Torgny. S.a. [1995?] *Gränsland i krig – Norge 1940–1945. Bildföredrag på Grövelsjöns fjällstation 1990–1995*. Särna: Fjällpostens tryckeri.
- Saltveit, Laurits. [1994.] *Bortskjemt av vår Herre. Trekk fra eget liv og fra en annerledes krig*. [Haugesund: Eget forlag.]
- Sandved, Arthur O. 1998. *Fra “kremmersprog” til verdensspråk. Engelsk som universitetsfag i Norge 1850–1943*. Skriftserie (Forum for universitetshistorie) 3/1998. Oslo: Universitetet i Oslo, Forum for universitetshistorie.
- . 2002. *Fra “kremmersprog” til verdensspråk. Bind II. Engelskfaget ved Universitetet i Oslo 1945–1957*. Skriftserie (Forum for universitetshistorie) 3/2002. Oslo: Universitetet i Oslo, Forum for universitetshistorie.
- Schive, Jens. 1948. Sverige og Norge. I Steen, Sverre (hovedred.): *Norges krig 1940 – 1945. Bind II*, 349–418. Oslo: Gyldendal.
- S. L. 1946. Mer krigsjus. *Stud. jur.* 7: 2, 30.
- Slaatto, Erling. 1957. Utbyggingsproblem for en engelskundervisning i landsfolkeskolen. I *Barne- og ungdomsskolen for alle tar form* [= Forsøk og reform i skolen nr. 2], 158–67. Oslo: Forsøksrådet for skoleverket i kommisjon hos H. Aschehoug & Co.
- Sos.dept. Fl.kontoret Stockholm 1940–46. Eske nr. 1292 (tidl. Skolekontoret, kasse nr. H1–23), mappa <Uppsala hösten 1942> og pakka <Optatte elever. Våren 1943>. Oslo: Riksarkivet.
- . Eske nr. 1293 (tidl. Skolekontoret, kasse nr. H1–23), mappene <Uppsalaforlegn.>, og <u.p.>. Oslo: Riksarkivet.
- . Eske nr. 1294 (tidl. Skolekontoret, kasse nr. H1–23), mappene <El[e]ver. Uppsala hösten 43>, <Uppsalaforlegningen II> og <Uppsaladeptet.>. Oslo: Riksarkivet.
- Statistisk sentralbyrå. 2000. Historisk statistikk. Folkeskoler 1837–1946. Nettadresse: <www.ssb.no/histstat/aarbok/ht-040220-187.html>
- . 2008a. Utdanning og forskning. Tabell 5.10. Realskole- og middelskoleeksamen (1). Nettadresse: <www.ssb.no/histstat/tabeller/5-5-10t.txt>
- . 2008b. Utdanning og forskning. Tabell 5.11. Examen artium / fullført treårig allmennfaglig studieretning. Nettadresse: <<http://www.ssb.no/histstat/tabeller/5-5-11t.txt>>
- Studentkåren (utg.). 1940. *Uppsala universitets katalog. Vårterminen 1940*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- . 1942. *Uppsala universitets katalog. Höstterminen 1942*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- . 1943a. *Uppsala universitets katalog. Vårterminen 1943*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.

- . 1943b. *Uppsala universitets katalog. Höstterminen 1943*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- . 1944a. *Uppsala universitets katalog. Vårterminen 1944*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- . 1944b. *Uppsala universitets katalog. Höstterminen 1944*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- . 1945. *Uppsala universitets katalog. Vårterminen 1945*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Sæter, Einar og Svein Sæter. 2007 [1995]. *XU. I hemmeleg teneste 1940–1945*. 2. utg. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Tøsse, Sigvart. 2004. *Frå folkeopplysning til vaksenopplæring*. Avhandling for graden dr. philos. Trondheim: Pedagogisk institutt, NTNU.
- Ulstein, Ragnar. S.a. NHM 16 Ragnar Ulstein. Serie F: Krigstidsdokumenter. Taushetsbelagt etter off. regelverk (inkludert gradert materiale). Oslo: Norsk hjemmefrontmuseum. Nettadresse: <www.mil.no/multimedia/archive/00003/nhm16_3381a.rtf>.
- Ulstein, Ragnar. 2008. *Etterretningstjenesten i Norge 1940–45. Bind 3: Nettet strammes*. 3. rev. utg. Oslo: Orion Forlag.
- Universitetets sekretær. 1950. *Universitetet i Oslo. Årsberetning 1. juli 1942 – 30. juni 1943 samt universitetets matrikkel for 1943*. Oslo: A. W. Brøggers boktrykkeri.
- . 1952. *Universitetet i Oslo. Årsberetning 1. juli 1945 – 30. juni 1946 samt universitetets matrikkel for 1946*. Oslo: A. W. Brøggers boktrykkeri.
- Venås, Kjell. 2005. *Sigurd Kolsrud*. Oslo: Novus forlag.
- Vaagland, Erling. 1991. *I medgang og motgang. Skolefaget tysk fra 1869 til i dag*. Trondheim: Tapir.
- Wiggen, Geirr. 2005. Norske hovedfagsavhandlinger om dansk språk og litteratur. *Mål & Mæle* 28: 3–4, 34–38. København: Institut for Almen og Anvendt Sprogvidenskab, Københavns Universitet.
- . 2006. Dei dialektologiske arbeida åt Johan Anthon Schulze. Ein bibliografi med stutt innleiing om mannen og hovuddrag i arbeidet hans. I Agøy, Nils Ivar, Olav Rovde og Ellen Schrupf (red.): *Telemark Historie* 27, 106–117. [Bø i Telemark:] Telemark Historielag. [Revidert bibliografi i *Telemark Historie* 28, 153–160.]
- . 2007. Norske hovedfagsavhandlinger i nordisk språkvitenskap 1906–2006: Noen hovedlinjer, især om fagspråk, flerspråklighet og omsetting. I Niemelä, Nina & Esa Lehtinen (red.): *Översättningsteori, fackspråk och flerspråkighet. VAKKI-symposium XXVII. Vasa 9.-10.2.2007* [= Publikationer av Forskargruppen för översättningsteori, fackspråk och flerspråkighet vid Vasa universitet Nr 34], 10–39. Vasa: Vasa universitet, Humanistiska fakulteten.
- . 2008. Fagdidaktiske reflekser i hundre års nordistikkfaglige hovedfagsavhandlinger (1906–2007). I Knudsen, Geir og Trude Evenshaug (red.): *Universitetet og lærerutdanningen. Historiske perspektiver*, 137–164 + to sider Errata. Oslo: Unipub.
- . 2010. “Uppsala-juristene” og norske embetsstudier og -eksamener i Sverige under andre verdenskrig. Oslo: Novus forlag.
- . U.a. *Hovedfagsavhandlinger i nordisk språk og litteratur til norsk høyere grads historisk-filosofisk embetseksamen 1906–2007*.
- Ytreberg, Lisbeth H. 1993. *Engelsk i grunnskolen. En fagdidaktisk introduksjon*. Oslo: TANO.

Geirr Wiggen
 Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling
 Universitetet i Oslo
 Postboks 1099 Blindern
 0317 Oslo
geirr.wiggen@ils.uio.no